

Elşən Mirişli

Gəncə şəhəri,
tarixçi

(əvvəli ötən sayımızda)

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

IV Mehmed hakimiyyəti illərində 7 il Osmanlı imperiyasının sədrəzəmi olmuş dövlət adamıdır. 5 noyabr 1676-14 dekabr 1683-cü illərdə baş vəzir olmuşdu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın sədrəzəmliyi dövrünün ilk önəmli problem Osmanlı dövləti ilə Lehistan (Polşa) arasındakı Ukrayna məsələsi oldu. Baş vəzirin komandanlığı ilə 1678 -ci il 21 avqustda Çehrin qalası mühasirəyə alınaraq ələ keçirildi. Dnepr çayı sahilində Osmanlı imperatorluğu iki yeni qala inşa etdi. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 1672-1676-cı illərdəki Osmanlı-Lehistan Savaşı və 1676-1681-ci illər Osmanlı-Rus savaşını qazanmasına baxmayaraq, II Vyana Mühasirəsində məğlubiyyəti səbəbi ilə edam edilmişdir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 120 minlik bir ordu ilə Sultan Süleyman Qanuniden sonra ikinci dəfə Vyananı mühasirəyə almışdı. Bu məğlubiyyətdən sonra Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın məqsədi qışı Belqradda qalib, növbəti il ordu toplayaraq yenidən Avstriya səfərinə çıxmaq idi. 25 dekabr 1683-cü ildə sədrəzəmin sultan fərmanı ilə edam edilməsi ilə Vyananın üçüncü dəfə mühasirəyə alınması planı aradan qaldırıldı.

Köprülü Fazil Mustafa Paşa

Köprülü Fazil Ahmed Paşanın vəfatından sonra yerinə gələn Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vyana ətrafında məğlub olmuş, imperatorluq yənə də iqtisadi, sosial və siyasi sahələrdə çətinliklərlə qarşı-qarşıya durmuşdu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın edamından sonra ölkəni fəlakətdən qurtarmaq üçün sədrəzəmliyə gətirilən Kara İbrahim, Sarı Süleyman, Nişançı İsmayıl və Bəkrli Mustafa Paşalar da bir şey bacarmamışlar, Köprülü Fazil Mustafa Paşanın 1689-cu ildə sədrəzəmliyə gətirilməsi zəruri olmuşdur.

Köprülü Fazil Mustafa Paşa da özündən 3 yaş böyük qardaşı Köprülü Fazil Ahmed Paşa kimi mədrəsənin bütün qədəmlərindən keçmiş, çağının böyük elm adamlarından sayılırdı. O, da Köprülülər soyunun bütün dəyərlərini və eməllərini davam etdirmişdi.

Sədrəzəmliyə gəlməmişdən öncə Merzifonlu Kara Mustafa yanında generalıq (paşalıq) rütbəsi ilə vilayət hakimi olmuşdur. Qırx iki yaşında marşallıq rütbəsi ilə vilayət hakimi olmuşdur. Qırx iki yaşında marşallıq rütbəsi ilə ona vəzirlik verilmişdir. Eyni zamanda baş nazir (sədrəzəm) olmuşdur. Başlıca hobbisi "ov" olan padşahın ovcu

IV Mehmedin taxtdan endirilməsində də əsas rolu vardı.

Baş vəzirliyə gəldikdən sonra ələ böyük islahatlar keçirmişdi ki, adları məşhur olan dövlət idarəediciləri arasında özünün adını əbədiləşdirdi.

2. Köprülü Fazil Ahmed Paşa 1661-1676.

3. Köprülü Fazil Mustafa Paşa 1689-1691.

4. Köprülü Amcazadə Hacı Hüseyin Paşa 1697-1702.

5. Köprülü Numan Paşa 1710-1711.

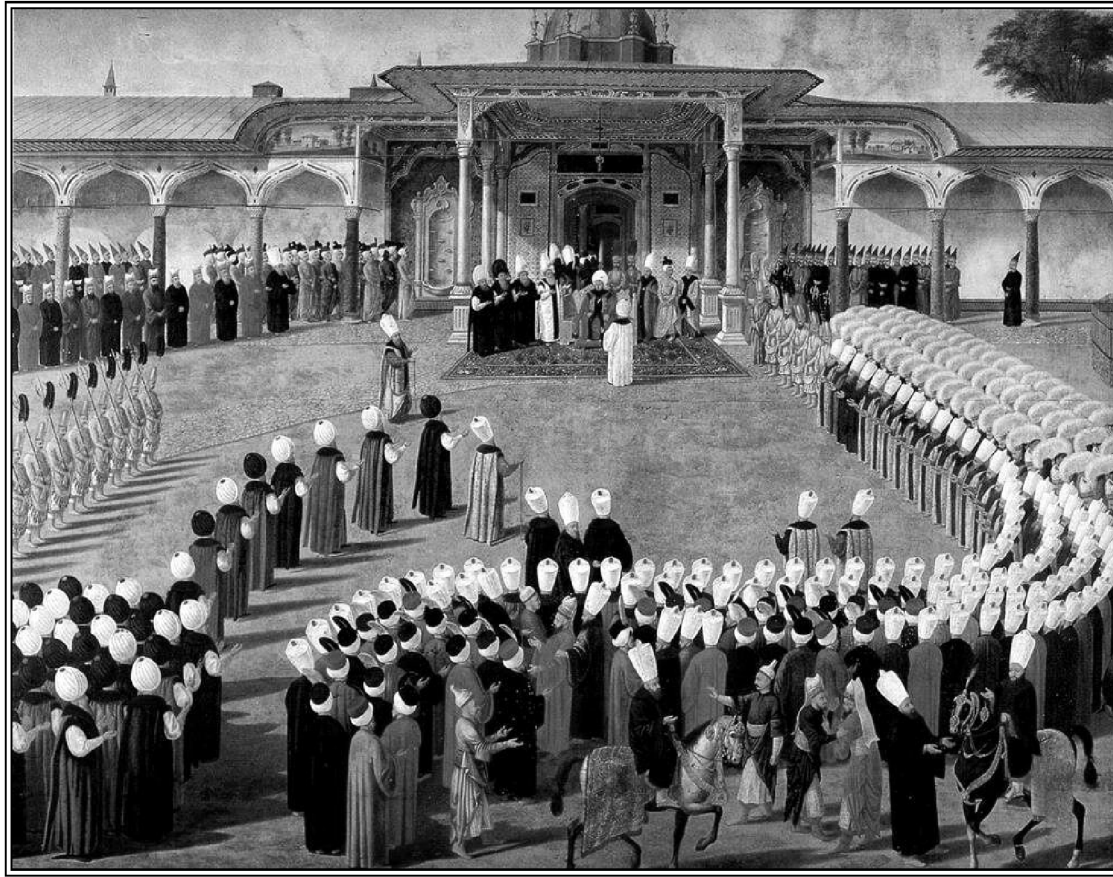
6. Köprülü Abdullah Paşa 1723-1735.

fevral 1695-ci illərdir. II Ahmed I İbrahimın üçüncü oğludur. Anası Müəzzəz Sultandır. 1643-cü il tarixində İstanbulda dünyaya gəlmişdir. Mükəmməl ərəbcə və farsca təhsil aldı. Qardaşı II Sultan Süleymanın 4 illik dönmində sarayda qəfəs həyatı yaşamışdı. 22 iyun 1691-ci il tarixində taxta çıxanda 48 yaşın

mühasirəyə aldılar. Ancaq Sədrəzəm Bozoxlu Mustafa Paşa sürətlə gələrək Yanovanı geri aldı və Belqradi mühasirədən xilas etdi.

Sultanın əmri üzərinə 1695-ci ilin ilk günlərində İstanbuldan hərəkət edən Osmanlı İmperatorluq donanması Hüseyin Paşanın böyük qəhrəmanlığı sayə-

400 çadırla qurulan Dünya Dövləti - Osmanlı İmperatorluğu

Daxili islahatdan sonra ordu islahatları da keçirib səfərlərə çıxmışdı. Almanları məğlub etmiş, Belqrad başda olmaqla əldən çıxmış olan yerləri geri almışdı. İkinci alman səfərindən sonra amacı (məqsədi) Macarıstanı geri almaqdı. Salankamen Meydan döyüşündə kiçik bir sar-

II Süleyman

II Süleyman 20-ci Osmanlı padşahı və 99-cu İslam xəlifəsidir. Hakimiyyət illəri 8 noyabr 1687-22 iyun 1691-ci illərdir. 15 aprel 1642-ci il tarixində İstanbulda dünyaya gəlmişdir. Atası Sultan İbrahim, anası Saliha Di-

daydı. Sultan II Ahmedin cülus mərasimi zamanı Osmanlı dövləti ikinci Vyana mühasirəsini davam etdirirdi.

Sultan II Ahmed taxta çıxdıqdan dərhal sonra Avstriya səfərinə göndərilən Sədrəzəm Köprülü Fazil Mustafa Paşaya bir fərman göndərərək sədaqət-

sində Saqqız boğazındakı Qoyun adaları mövqeyində Venesiya donanmasını məğlub etdi. Venesiyalı admiral, gəmisi ilə birlikdə sulara basdırıldı. Qoyun adaları zəfərindən sonra, türk donanması Saqqız adasına əsgər çıxardı. Ancaq Sultan II Ahmed Saqqız adasının fəthi xəbərini ala bilmədən əlli iki yaşında Ədirnədə həyata gözlərini yumdu (6 fevral 1695).

II Mustafa

II Mustafa 22-ci Osmanlı sultanı və 101-ci İslam xəlifəsidir. Ordu rəhbərliyində səfərə çıxan son Osmanlı sultanıdır. Hakimiyyət illəri 6 fevral 1695-22 avqust 1703-cü illərdir. 2 iyun 1664-cü ildə Ədirnədə dünyaya gəlmişdir. Atası IV Mehmed, anası isə Əmətullah Rabiyyə Gülnuş Sultandır.

Sultan II Mustafanın taxta çıxdığı illərdə, 1683-cü il tarixli Vyana mühasirəsi ilə başlayan müharibə müxtəlif cəbhələrdə davam edirdi. Taxta çıxar-çıxmaz ilk iş olaraq dövlət idarəsini əlinə aldı.

Sultan II Mustafa hələ dövlət idarəçiliyində islahatlar apararkən, Venesiyalıların işğal etdiyi Xios adası zəbt edilmiş, Kırım xanı Şahbaz Geray Lehistana tərtiblədiyi səfərlərdən çox sayda əsir və qənimətlə geri dönmüşdü. Xios adasının azad edilməsi Ədirnədə şənliklərlə qeyd olundu.

Səfər hazırlıqlarının bitməsinin ardından Sultan Mustafa taxta çıxdıqdan təxminən 5 ay sonra 30 iyun 1695-ci il tarixində birinci Avstriya səfərinə çıxdı. Belqrad və Temeşvarda toplanan məclisdə Lippa, Luqoş, Yanova və Şebeş qalalarının zəbt edilməsinə qərar verildi. Belqrad qalası qarnizonu Koca Cəfər Paşanın tabeliyinə verildi. Əvvəlcə Lippa qalası fəth edildi. Xeyli miqdarda döyüş sursatı, qənimət və əsir alındı. 1000-ə yaxın əsir qapıqulu ocağına göndərildi. Qorunması çətin olduğu üçün Lippa qalası dağıdıldı. Timiş çayı sahilində şəxsən Sultanın qatıldığı döyüş Kırım qüvvələrinin dəstəyi ilə Osmanlıların lehinə nəticələndi. Döyüşdə Venesiyalı general Vəterani həlak oldu. Osmanlı cəbhəsində isə Diyarbakır və Rumeli bəylərbəyi şəhid düşdü. Qələbənin ardından Luqoş qalası alındı. Bu zəfər səbəbi ilə Sultan II Mustafaya "qazi" ünvanı verildi.

(ardı var)

Sultanın əmri üzərinə 1695-ci ilin ilk günlərində İstanbuldan hərəkət edən Osmanlı İmperatorluq donanması Hüseyin Paşanın böyük qəhrəmanlığı sayəsində Saqqız boğazındakı Qoyun adaları mövqeyində Venesiya donanmasını məğlub etdi. Venesiyalı admiral, gəmisi ilə birlikdə sulara basdırıldı. Qoyun adaları zəfərindən sonra, türk donanması Saqqız adasına əsgər çıxardı. Ancaq Sultan II Ahmed Saqqız adasının fəthi xəbərini ala bilmədən əlli iki yaşında Ədirnədə həyata gözlərini yumdu (6 fevral 1695)

sıntı keçirən türk qüvvələrinə güc vermək üçün əsgərlərinin önünə keçdiyi zaman alınma dəyən güllə ilə şəhid düşmüşdü.

Sədrəzəmliyə çıxma tarixi 25 oktyabr 1689-cu ildə olub. 19 avqust 1691-ci ilə qədər vəzirlik etmişdi. Baş vəzirliyi 1 il 9 ay 25 gün sürmüşdür. Bu tarixdən sonra çöküntü yənə başlamış, ölkəni gəmirən xəstəlik mikrobları yənə də fəaliyyətə keçmişdir.

Köprülü ailəsi

Köprülü sülaləsi Makedoniyanın Köprülü qəşəbəsindən gəlmə bir ailədir.

Köprülü sədrəzəmlər:

1. Köprülü Mehmed Paşa 1656-1661.

laşub Sultandır. 1683-cü il tarixli Vyana məğlubiyyəti ilə başlayan torpaq itkisi səbəbi ilə ordunun, üləmanın və dövlət xadimlərinin Sultan IV Mehmedə qarşı birləşməsi nəticəsində taxta namizəd seçildi. Sultan II Süleymanın taxta çıxdıqdan sonra qarşılaşdığı ilk məsələ əsgərə paylanmalı olan cülus bəxşişi oldu. II Süleyman 22 iyun 1691-ci il tarixində cümə günü günorta saatlarında vəfat etmişdi.

Sultan II Süleymanın yerinə qardaşı Şahzadə II Ahmed taxta çıxarıldı.

II Ahmed

II Ahmed 21-ci Osmanlı padşahı və 100-cü İslam xəlifəsidir. Hakimiyyət illəri 22 iyun 1691-6

də qaldığını və səfərin davam etdirəcəyi barədə xəbər verdiyi Köprülü Fazil Mustafa Paşa 20 iyul tarixində divan qərarı olmadan Petervaradın ətrafındakı Avstriya qoşunlarına hücum çəkdi. Döyüşün ilk anlarından zəfər ümid edilse də, sədrəzəmin döyüş meydanında şəhid olmasının ardından ordu geri çəkildi və Salankamen döyüşündə Osmanlı İmperatorluq ordusu məğlub oldu.

Salankamen məğlubiyyətdən sonra Lipva və Varat qalaları da itirildi. 1693-cü ildə Avstriyalılar, Erdel üzərindən Eflak və Boğdana təkrar hücumla başladılar. Yanova ərazisini işğal edən düşmən qüvvələri Belqradi